

«Այրբեջանի կողմից սպառական
կամֆի բազակայություն կա»

Ասում է Հայաստանի արքունիական Կարդինալ Օվկանյանը

1997 թ.-ին առաջարկվող փաստաթուղթը լեռնային Պարաբաղի կարգավիճակի հարցն անորոշ ծեռակերպմամբ հետաձգվում էր, իսկ հիմա առաջարկվում է հանրավեհ միջոցով անկախություն: Եթե «Ուրաք» ակումբում լրագրողների հետ հանդիդման ժամանակ ասաց Դայաստանի արտգործնախարար Վարդան Օսկանյանը՝ նախկին Եւսելկա առաջարկների վերաբերյալ ի վեհական վերջինիս համեմատություն անողութեան ի գիտօւթյուն:

«Ազգի» հարցն ուղղված արժ-
գործնախարարին հետեւյալն էր.
«Միջազգային կազմակերպու-
թյունների ներկայացուցիչները, խո-
սելով դարաբառյան հակամարտու-
թյան կարգավորման բանակցու-
թյունների մասին, նույն են, որ կող-
մերը դեսք է քաղաքական կամք դր-
սետրեն համաձյանության հասնե-
լու համար: Որ կողմը դեսք է դրսետ-
րի այդ կամքը, նկատի ունենալով

այն հանգամանքը,որ Դայաստանի դատասխանառութերը խոսում են Ալբրեժանի կողմից այդ կամքը դրսելու անհրաժեշտության մասին: Դայկական կողմի համար ա-

Նընդունելի կետեր փաստաթում չկան»: Ի դատասխան Վարդան Օսկանյանը հայտնեց, որ հայկական կողմի համար էլ կան անընդունելի կետեր, քայլ «մեծ հաւաքու

Հայկական կողմին այցի եկած
առքբեջանցին առնվազն հային-
յանքի է արժանանում իր երկրում

Դայաստանի եւ Աղբեջանի մօւկուպի նախակին նախարարների, ներկայում Ռուսաստանի Դաշնությունում երկու երկրների դեսպանների՝ Արմեն Սմբատյանի եւ Փոլադ Բյուցյուկ Օղլովի նախաձեռնությանը համար աղբեջանցի մատվորականների դատավիրակությունները, ինչողև գտնվում երեք, մայիսի 28-ին այցելել են

Եթան, Ստեփանակեր, այնուհետեւ
Բախու: Նոսնց ընդունել են Երկրների
նախագահմերը: Իսկ Երեք Բախուա
կայացել է Փոլադ Բյուզ-Բյուզ Օղլովի
եւ դասվիրակության մյու անդամ-
ների ասուլիսը, որը սկսվել է միջադե-
ղով՝ բանախոսի ելութին գուգա-
հեռ Ղարաբաղի ազատագրման
շարժման ներկայացուցիչ Մահիր
Ջերիմովը սկսել է անհարգայից ար-
տահայտություններ ըռայլել դասվի-
րակության ներկայացուցիչների հաս-
ցեին: Ինչդ հանգեցրել է Ջերիմովի
եւ Զյանձ Աբրուլյայի լուս վեճին եւ
շարժման ակտիվիստի կալանշին: Այ-
նուհետեւ շարժման առաջնորդ Ագիֆ
Նազին ելույթ ունենալով այցի դեմ
եա մի վեճ է սարել, որը կանխվել է
ոստիկանության կողմից՝ առաջնոր-
դի կալանշամբ: Եվ միայն դրանից
հետո ելույթի հնարավորություն ստա-
ցած Փոլադ Բյուզ-Բյուզ Օղլում հայ-
տարել է, որ Այրեջանի մասվորա-
կանների դասվիրակության հետ Լեռ-
նային Ղարաբաղ այցելելով միան-
գանայն միջև է վարվել եւ մտադիր է
շարունակել իր գործունեությունը
նոյն ուղղությամբ. «Ունէ մեկը ոլեսի
եւ աներ այդ»: Նա նաեւ հնարավոր է
հանարել հայկական կողմի հետ մար-
դասիրական ծովագեր իրականացնե-
լը, այդ թվուա եւ Շուշիի մահմեդա-
կան մզկիթի վերականգնումը, որն
այժմ ընթացի մեջ է եւ իրականաց-
վուա է հայկական կողմի դեմական
միջոցներով:

Սլավոնական համալսարանի ռեկտոր Ջյամալ Աբդուլլան է հայտարարել է, որ ինչողևս հայ, այնոցն էլ աղբեջանցի մտավորականները համակարծիք են հականարտությունը խաղաղ ճանադարիով լուծելու հարցում. «Այդ դատճանով էլ մտավորականներս ջանացինք, որ այս ծեաչափն ինչ-որ արդյունք ունենար խաղաղ լուծման ռեսուսի սղաման դեմքում: Սա էլ փորձ է, որի զարգացման հնարավորությունը հակաման լորովի է լակամած»:

Աղրեցանական դասվիրակությունը փաստել էր, որ Աղրեցանում ոչ միանուանակ գնահատվելիք իրենց այցով 17-ամյա ընդմիջումից հետո առաջին անգամ թերեա հաղթահարել է ղարաբաղյան հակամարտության կողմերի միջեւ գոյություն ունեցող հոգեբանական դասները եւ համոզնում հայտնել, որ կողմերը կամք եւ ուժ կումենան՝ շարունակելու փոխադարձ այցելությունները, դրանք ընդունելով որպես հիմնախնդիր խաղաղ լուծման տանող ուժի:

Հուլիսի 1-ից միայն հայերեն մակնսմամբ մքերժվեր Վաճառակետերում

Դույսի 1-ից մեր վաճառակետերաց ներկայացված բոլոր սննդատեսակները բոլորը հայերեն մականում ներ կումբնան: Այսինքն, գործողության մեջ կդրվի կառավարության անցած տարվա առջիկի 20-ի որոշումն այս մասին:

Այս միջոցառման նշանակությունը դեմք է բարձր գնահատել, որովհետեւ մակնեման փուլով անցած սպառամթերքը ենթադրվում է, որ դիմի աղափովի նաև նորմաժկային, սանիտարահիգիենիկ համադաշտավայրական մյուս դահանօները են:

ասիսար է: Այս խնդիրների վերացման նղատակով ՍԻՊ-ն առաջարկում է ստեղծել միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ, որտեղ կը նդգրկվեն ներկայացուցիչներ վերոնշյալ տեսչությունից. ՀՀ մասային դետական կոմիտեից, ՀՀ հարկային դետական ծառայությունից, ՀՀ առեւտրի և Տնտեսական զարգացման նախարարության ստորաբաժանությունից, ՀՀ տարածեային եւ տեղական ինժնակառավարման մարմիններից, դետական հակականաճարակային տեսչությունից, Տնտեսական նրգակցության դատարանության դետական հանձնաժողովից, ՀՀ ոսիկանությունից եւ ոլորտում աշխատող հասարակական կազմակերպություններից»: Ակնհայտ է, որ այս պահանջման մեջ առաջարկությունը կիրականացնելու համար պահանջվում է առաջարկությունը կազմակերպությունների կողմէն:

ԿԱՐԲՆԵ ՊԱՌԵՎՆՅԱՆ

ԼՂԾ արտօնութեալ արքա ու իշխան է Արքա կանոնադրությունը
ու իշխանությունը կազմութեալ է Կասպար Հայոց առաջարկութեալ կանոնադրությունը

ԼՂԴ ԵՒ Աղրբեջանի զինված ուժերի
շփման գծի աղրբեջանական կող-
մուա ՏԵՂ գտած հրդեհների բռնկման
դեղբերի առնչությամբ ԼՂԴ արտօրծ-
նախարարությունը նոտա է հետև
ԵԱՀԿ գործող նախագահի Լեռնային
Ղարաբաղի գծով անձնական ներ-
կայացուցիչ, ղեսողան Անօթյ Կասոյր-
ջիկին՝ սահմանամերձ գոտու դիմար-
կուա անցկացնելու դահանջով։ Այս
մասին հաղորդուա է Արմենֆո գոր-
ծակալությունը՝ հղուա կատարաելով
ԼՂԴ ԱԳՆ մամլո ծառայությանը։ Նա-
խարարությունը հուսու է հայսնել, որ
ԵԱՀԿ գործող նախագահի անձնա-
կան ներկայացուցչի գքասենյակի
ժամանակին միջամտությունը բռուլ
կտա Խուսափել նախորդ տարվա ի-

Րավիրակի կրկնությունից, ինչն Աղբ
բեջանի իշխանությունների կողմից
օգտագործվել էր մասնավորապես
Խարզչական նորաքաներով եւ դար-
ձել Խաղաղարար գործընթացն ա-
ղակայունացնող եա մի գործոն:

ՆԵԱՆԱԿՈՒՄ

ՀՀ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյա-
նի հունիսի 28-ի հրամանագրով Ա-
ռա Նազարյանը նշանակվել է ՀՀ
դատավայրական նախարարի տե-
ղակալ՝ ազատվելով Զաղաթացիա-
կան ծառայության խորհրդի անդա-
մի դատունից: Այս մասին տեղե-
կացրել է ՀՀ նախագահի մամլո ծա-
ռայությունը:

ФИФОРИЧЕЗОНІЛІСІ / ЕФЕКТИВНАЯ ОСЕВАЯ

Հասարակական կազմակերպությունները
դատապարտեցին, խորհրդարանը՝
ընդունեց առաջին ընթերցմամբ

«Դեռաբանական եւ ուղիղի մասին» եւ «Պետական տուժի մասին» օրենքներուած փոփոխությունների նախազեցեց խորհրդարանուած բնարկելուց օր առաջ հայտարարությամբ հանդես եկավ մամովի աջակցության «Ինտերնյուա» հասարակական կազմակերպությունը, իսկ երեկ իրենց հայտարարությունները հրադարակեցին ժոտնախսների «Ասոյարեզ» ակումբն ու Մամովի ազգային ակումբը: «Ասոյարեզ» ակումբի հայտարարությունում ասված է. «Այս նախաձեռնությունը ուղղված է «Ազատություն» ուղիղության հեռարձակման դեմ եւ Դայաստանուած խոսի, մամովի եւ արտահայտման ազատությունը ճնշելու դետական հետևողական բաղաբականության հերթական դրվագն է: Այս օրենսդրական նախաձեռնությունն ու սրան սատարող ելույթները ներենչված են ամենակարողության ցինիզմով եւ անդամասթելիության լկտիությամբ: Այս օ-

Ի՞նսդրական նախաձեռնությունը ոչ
մի ընդհանրություն չունի ժողովր-
դավարությանը հավատարմություն
հայտարարած Դայաստանի հետ եւ
խիս հարազատ է Դայաստանում իշ-
խող ավտորիթար-կլանային ռեժիմի
բնույթին»: Այնուհետեւ ակումբը դա-
տարարում է ազատ խոսի, ազատ
մամուչի հանդերձ ունեցածքյունն ու
հայտնում. «Մենք անվերադահութեն
հավատում ենք ժողովրդավարությա-
նը, Դայաստանը զարգացման այ-
լրներանց չունի»:

ուազին թիրախը կարող է դառնալ «Ազատություն» ռադիոկայանը: Մամովի ազգային ակումբը մտահոգություն է հայտնում Դայաստանում խոսի եւ տեղեկատվության ազատության շարունակական սահմանափակման կաղակցությամբ՝ կոչ անելով լրագրողներին հետեւյականություն ցուցաբերել խոսի, մամովի եւ տեղեկատվության ազատության յուրաքանչյուր սահմանափակման փորձի դեմ: Տապու, «Ազատություն» ռադիոկայանի աշխատակիցներն իրենց չեն մասնակցել ցայսօր մամովի ուժնագությունների դեմ տեղի ունեցած բողոքի ունել գործողության՝ դրանով իսկ նոյաստելով ստեղծված իրավիճակին եւ լրագրողների իրավունքների շահսրմանը: Միաժամանակ ՄԱՍ հեխանություններին կոչ է անուածենողակ մնալ մամովի եւ տեղեկատվության դաշտում վերահսկողություն սահմանելու ցանկացած հորձից»:

Ազարքող համերգաւորանում հայ երաժիշտների արտասահմանյան հյուսախաղեղի բարեկազգացվեց երկու երկրների՝ Ռուսաստանի ու Ֆրանսիայի գերակըսությամբ։ Որոշիչ գործոն դարձակ այդ երկրներում Հայաստանի տարրա անցկացումը։ Դրա հետ մեկտեղ Հայաստանի մի շարք երաժիշտների եւ երաժշտական համույթների գործունեությունը ծագալ-պուած է նաև դաշտոնական դետական նախագծերից դուրս։ Այդ գործունեությունը գոյանում է անդրու ստեղծագործական աշխատանից, որի արգասավոր արդյուններն ի վիճակի են ստեղծել անհատական համերգային կյանք, ցանկալի լինել սեփական եւ ուրիշ երկրների ունկնդիրների համար։

Նման համույթների թվին է դասվում Հատույթում Թոփիկյանի ղեկավարած Կամեռյախն Երգչախումբը, որն առավել հայտնի է որպես Երեւանի կամերային Երգչախումբ: Ի դեռ, Երգչախմբի անվան հետ կառված քուրիմացությունն արդեն նմանվում է վաս անելիությամբ: Ավելի բան տասը տարի առաջ գերհմուտ խմբավարի կազմակերպած (առաջին համերգը կայացավ Երեւանում 1996 թ. հունիսի 20-ին), ԵՎրոպայի (Իտալիա, Նորվեգիա, Գերմանիա, Ռուսաստան, Ֆրանսիա) հեղինակավոր միջազգային փառատոմներում իրեն լավ դրսեւրած Երգ-

չախմբային համուկը ի Վերջ կարող է ար-
դյուն դետական աջակցություն չստանալ իր
հայրենիում։ Միթե դատապահ այն է, որ քո-
փիկյանական Եզչախմբի գործունեության
ժամանակամիջոցում հանրադեսության
մօւակութիւն հինգ Օախարաբներից ոչ մեկն
այդդես էլ չհասցեց գիտակցել խմբի կարե-
տությունն ու արհստական արժանիները։
Եվ եթե այդդես էլ լինի, չէ՞ որ գոյություն ու-
նեն փորձագետ-երածուագետներ, որոնց ար-
ժեթափու կարծիք դեմք է օժանդակի դետու-
թյան մօւակութային բաղաւականությանը։
Դեմք է... Ապահով, դա Դայաստանի համար չէ։
Մեզ մոտ դրոֆեսիոնալ եւ անկախ խոսին ա-
մենից հաճախ մնում է «ձայն բարբառոյ
յանադաշի»։

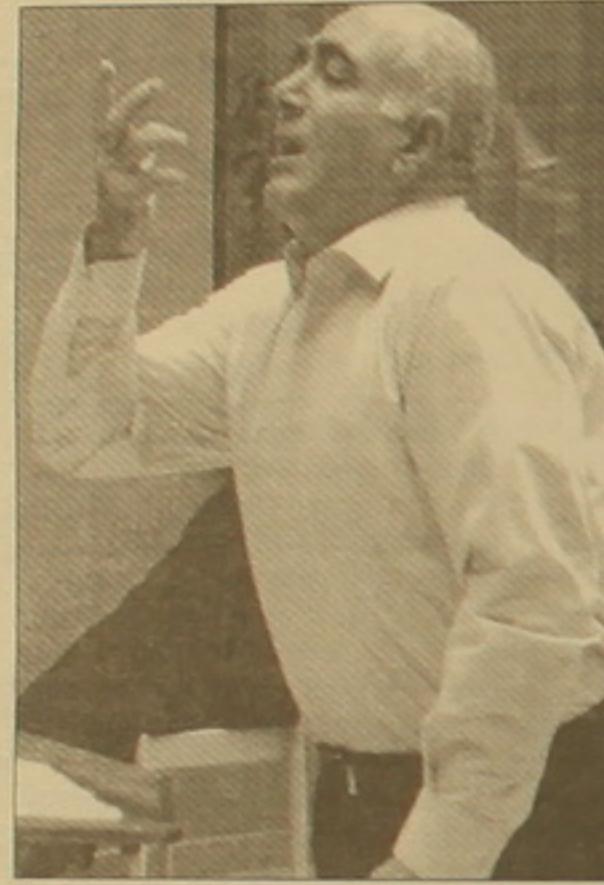
Եվ մինչ հայրենիում մտածում են, դե՛մ է արդյոյն Երեանի կամերային երգչախումբը, արտերկրում համություն վաղուց հայաստանյան Ներկայացուցչական երգչախումբի համբավ է ձեռք բերել: Նրա հետ համագործակցում են միեւնույն գործընկերները, օսարեւելյա երաժշտական կազմակերպությունները, որոնց ճանաչման վկայությունը երաժշտական փառատոններին մասնակցելու կրկնվող հրավերներն են: Եվ կարետ է, որ ամենից հաճախ այդ փառատոնները կրում են դրոֆիլային բնույթը, նվիրված են առհասարակ խմբերգային ժանրին կամ ժողովրդական եւ եկեղեցական ավանդությունների երաժշտությանը:

Նման ուղղվածությունը հատկապես հոգեհարազակ է Երեւանի կամերային երգչախմբին, որը նախադեմ կազմավորվեց Դայաստանյայց Առաջևական Եկեղեցու եւ անձամբ, Ամենայն հայոց կաթողիկոս, Եղանակահիւատակ Գարեգին Ա-ի հովանավորությամբ: Երգչախմբի գլխավոր խնդիրը համարվում է Կոմիտասի ժառանգության՝ հայկական ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերի վրա հիմնված նրա խմբերգերի, ինչպես նաև ծիսական բնույթի հոգեւոր երկերի (նկատի և առնվում Սր. Պատարագի երգեցնությունը) տարածումը: Ավելացնեն, ողատկերի ամբողջականության համար անհրաժեշտ է նաև Բեօլինում ուսումնառության ժանանակ Կոմիտասի գրած գերմաներեն հոգեւոր երկերի համերգային տարածումը: Առաջման այդ երկերը Դայդելքերի համայստանին առընթե՛ Կաղելլայի երգչախմբի երգացանկում են:

Եթեանի կամերային երգչախմբի ստեղծումից առաջ հենց ազգային խմբերգային երաժշտությանը ու նախ եւ առաջ դրա ներ դասականի կատարման մեջ փորձ կուտակած Հարություն Թոփիկյանը Ար. Էջմիածնի դահանջները լիովի կատարեց: Նրա դեկապատրիյանը 1998-2000 թթ. Ար. Էջմիածնի քաջայի վրա ձայնագրվեց հինգ լազերային սկավառակ: Դրանց մեջ նաև Կոմիտասի ժողովրդական թեմաներով 147 խմբերգեր իրենց հեղինակային տարբերակներով եւ հայկական միջնադարյան շարականների թեմաներով առանձին նաև խմբերգ, սադուն եւ օրիներգություն: Կոմիտասի Ար. Պատարագի երաժշտագործությունները թուելու ընթացքում առաջ առաջ դրա ներ դասականի կատարման մեջ փորձ կուտակած Հարություն Թոփիկյանը Վերդիի հոգեւոր ստեղծումունքում առաջ դրա ներ դասականի կատարմանը: Իսկ Ֆրանկֆուրտյան Frankfurter Kantorei երգչախմբի եւ դրա ղեկավար Վինֆրիդ Տուուի հետ երեանյան երգչախումբը 2001-2002 թթ. հանդերգաւորանում Գերմանիայում եւ Դայաստանում կատարեց 3. Ս. Բախի, Տ. Շուբերի, Յ. Բրանսի, Ո. Բարբերի ստեղծագործությունները, ինչպես նաև Տիգրան Մանսուրյանի -Հավատով խոստովանին երկեցու խմբերգային մուեցը ըստ Ներսէ Ըստիհայր աղոթիների:

Հայագիտական պատմությունները Թոփիկյանի ղեկավարությամբ դեռ չեն ձայնագրվել, թեև Երգչախումբն այն հատվածքար կատարել է հայրենիքում եւ արտերկրում, օրինակ, 1997 թ. ինալական Ռազմեննա Խաղաթի Ար-Կիտալ բազիլիկում: Ի դեմ, Պատարագը ես Մակար Եկմաշանի տարբերակով տեղ է լի Խաղաթի կոմղողինոր ու դիրիժոր Թոմա Բոլխուլցը, որը մի ինք տարի կոմղողիցիւ իի Վարդեսության դասընթացներ է Վարդեսաւանի դետական կոնսերվատորիայուն Երևանի դետական կոնսերվատորիայուն Բոլխուլցը համեմատես մեր Երգչախումբը նկատի ունենալով գրեց «Armenia clamans» («Որդի Հայաստանի») կանոնաց ասմունք

ոյի, կամերային երգչախմբի եւ երկու հոբոյի համար, որդես գրական տեսus օգտագործելով Յոհաննես Լեփսիոսի Դալլեում գտնվող հայտնի արխիվի վագերագրական նյութերը կանոնավոր կատարվել է երկու անգամ (2000 թ. եւ 2005 թ.), ըստ որում երկորդ անգամ «Դալլեի երաժշտական ժաբարված»

ԱՎԵՏԼԻՆԱ ՍԱՐԳՈՅԱՆ

Մուկուսի Չատկական փառատոնի արձագանքը

թյամբ, այլ նախ եւ առաջ կոմմոնդիտորական տեսաց հնարավորինս ճշգրիտ վերատադրելու ցանկությամբ:

Նման կատարողական գեղագիտության գծերով աչի են ընկնում (անկախ ոճից ու ժամրից) ոչ միայն հայ կոմողությունների սեղծագործությունները: Թերեւս հենց ձայնի «սեղմվածության», ձայնաբանության լարվածության բացակայությունն է բացարում Երեանի կամերային երգչախմբի երգչային արժանիների գնահատումը առաջանանցի տարբեր դիրիժորների կողմից: Օրինակ, Ռիկարդո Մուտին Երեանում՝ Դայասամի Իհուսոնեացման 1700-ամյակի նվիրված հանդիսավոր համերգի ժամանակամքին իրավիրեց և Սկալյայի Ֆիլիարմոնիկայի գործությունը:

Ծիկ նվազախմբի եւ երգախմբի հետ մաս
նակցելու Զուգօթիք Վերդիի հոգեւոր ստեղ-
ծագործությունների կատարմանը: Իսկ
Ֆրանկֆուրտյան Frankfurter Kantorei երգ-
չախմբի եւ դրա ղեկավար Վինֆրիդ Տուլ-
հետ երեանյան երգախումբը 2001-2002
թթ. համերգաշրջանում Գերմանիայում ե-
րայաստանում կատարեց 3. U. Բախի, Յ.
Շուլցերի, Յ. Բրանսի, Յ. Բարբերի ստեղծա-
գործությունները, ինչպես նաև Տիգրա-
Մանսուրյանի «Դավառով խոստվանիս»
երկեզրու խմբերգային մոտեցը ըստ Ներսէ-
Շոնհայլու աղոքիների:

Ները (զատկական դողանջներ, հանդիսություններ տաճարներում ու տաճարամերձ հրապարակներում) անցկացվել են Նիժնի Նովգորոդում, Ռոստով Վելիկիում, Յարուլավլում, Վոլոգդայում, Սմոլենսկում, Սամարայում, Իրկուտսկում, Տույաշիում, Չեյչինսկում, Տուլայում եւ այլ բաղանջներում, ընդունին զուգահեռաբար՝ ներառելով օրական մինչեւ ութ միջոցառում:

Երկրորդ, մեծ բվով սիմֆոնիկ եւ խմբերգային համերգներից բացի, Կ. Ստանիսլավսկու եւ Վ. Նեմիրովիչ-Դանչենկոյի անվան երաժշտական թատրոնի բեմի վրա տեղի են ունեցել Մարիինյան թատրոնի օղերային եւ բալետային ներկայացումները։ Դրանք հիմնականում Մարիինյան թատրոնի սիմֆոնիկ նվազախմբի եւ երգչախմբի ելույթներն են Վալերի Գերգիեվի ղեկավարությամբ, «Կարառի լիճը», «Դոն Կիխոտ», «Բալանջինի բալետները», «Ֆորսայթը Մարիինյանում» բալետները, Ս. Պրոկոֆեևի «Սեր առ Երեխ նարինջները» օղերան Ալեն Մարատրայի գեղարվեստական լուծմանը՝ ասկետական բեմարդրությամբ, եւ Ի. Ստրավինսկու «Եղիտարիա» օղերա-օրատորիան, որը համերգային կատարմանը հնչեց Պ. Չայկովսկու անվան Մեծ համերգասրահում նույն հեղինակի Դաշնամուրի կոնցերտի հետ միեւնույն երեկոյի ժամանակ։

Թայկովսկու եւ Ստրավինսկու (2007 թվականը նրա 125-ամյակի տարին է) երաժշտության գերակօռությունը ընդգծում էր փառատնի ոուսատանյան ուղղվածությունը: Երգչախմբային համույթները եւս (այդ թվում երեանյան երգչախումբը) իրենց երագրերում ներառել էին ոուս կոմոդիչուների երկեր: Մոսկովյան երգչախմբերից մասնակցում էին Խորեգային արվեստի ակադեմիայի երգչախումբը, Մոսկվայի կոնսերվատորիայի կամերային երգչախումբը, Պատրիարքության, Մրեսենսկի վանի արական երգչախմբերը, «Սիրին» երգչախումբը եւ Վանահայր Ամվրոսիի երգչախումբը: Դյուրի թվում էին «Նովոսիրիուսկի նոր երգիչները», Կալինինգրադի տաճարի, Մարիինյան թատրոնի երգչախմբերը, «Կիեւ» կամերային երգչախումբը (Ուկրաինա), «Կիր Ստեֆան Մրին» եկեղեցական երգչախումբը (Սերբիա), «Սծիլեարի» արական երգչախումբը (Վրաստան), «Ալանիա» կամերային երգչախումբը (Քյուահասային Օսիհա):

Երեանի կամերային երգչախոաբը Դարտիյուն Թոփիկյանի ղեկավարությամբ (երգչախմբի կոնցերտայստեր՝ Կարինե Դարտիյունյան) նախ (առդիվ 15-ին) հանդես եկավ Պ. Սլոբոդյանի Թատերական-մշակութային կենտրոնում: Ծրագրում էին ութ հոգետուր եւ տասներեթ ժողովրդական երգեր, այդ թվում Կոմիտասի «Լոռու գոլքաներգ» հանրահայտ խմբերգային դրեմը, ինչդես նաև Ժամանակակից երկու հայ եւ չորս ոռու կոմպոզիտուների գործեր: Վեցիններիս թվում էին Ի. Ասրավինսկու եւ Ա. Շնիձկեի երեական հոգետուր խմբերգեր: Դատկադես արժե նեւ դետերութագի առաջատար կոմպոզիտուն Անատոլի Կորույովի (ծնվ. 1949 թ.) «Օ», ամենագութ եւ կենարար Երրորդություն» հոգետուր խմբերգը: Դաշտոր օրը Երեանյան երգչախոաբը ելույթ ունեցավ թիվ 15 գիշեերօրիկ մանկատանը, ինչը հասարակության բոլոր խավերում մշակույթ տարածող փառատոնի կազմակերպիչների մարդասիրական ճենարևուստումների մեջն է:

Կեցաղես՝ ելույթ Պ. Զայկովսկու ան-
վան Մեծ համերգասրահուա առջիյ 17-ին
կայացած զալա-համերգուա: Երեանի կա-
մերային երգչախմբին դաշիւ արվեց երգ-
չախմբերի այդ ժամանեսը բացելու Կոմի-
տասի ստեղծագործություններով: Ժողովր-
դական թեմաններով տասը խմբերգեց բա-
ցեց Ազգային օրիներգը: Երեանցիններից հե-
տո հանդիս եկան Սերբիայի, Շյուախային
Օսիայի, Արաստանի, Սոսկվայի և Ուկրաի-
նայի համույթներց: Գալա-համերգը տեսագ-
րեց «Կուլտուրա» հեռուստաալիթը: Մնում է
ստասի որու հեռաձևականաց:

Բնականաբար, արտելկրում երածըսական համույթի ելույթների արձագանքը չի սահմանափակվում առաջին ընորհավորաններով։ Արձագանքը ծայնից ուժ է տեղ հասնում։ Սոսկվայի Զատկական փառատոնի արձագանքը, որտեղ ամբողջ Մոսկվայում եւ Ռուսաստանի բաղամերում հնչած երածըսությունից բացի, օրական երկու անգամ դողլանջում էին տաճարների ու եկեղեցիների զանգերը, Դայաստանին եւս կրերի երածըսության դահլյանած ստեղծագործական ոգու հաղթանակի ավետիսն ու թելկրանքը։

ՀԱՅԿԱԿՆ ԵՂՅԱԿԸ

Ըսաներորդ դարի ամերիկյան մշակույթում անվերադահորեն կարելի է առանձնացնել երեք խոռոչ հայկական անուն. Վիշամ Սարոյան՝ գրականության, Արշի Գորկի՝ նկարչության եւ Ռուբեն Մամուլյան՝ քատրոնի եւ կինոյի դասմության մեջ (ոմանք այս անուններին թերեւ կցանկանային հավելել նաև երգահան Ալան Շովկաննեսի անունը): Եվ եթե առաջին երկուսը փորձիւածեանոր են հայաստանյան իրականությանը, աղա Ռուբեն Մամուլյանը (1898-1987) մնուած ամենից անծանոթը: Դա բացառվում է նրա՝ քատերական բժմադրիչ լինելու հանգամանուկ, նրա ֆիլմերի մեծ մասը Շայաստանում լայնորեն չցուցադրվելու, մասսարժանել՝ խորհրդային վարչակարգի համար անցանկայի անծ լինելու դաշտառով: Ու թես 1997-ին Շայաստանում նույնութեան նույնականացնելու համար անծ լինելու դաշտառով: Ու թես 1998-ին Հայաստանում նույնութեան նույնականացնելու համար անծ լինելու դաշտառով:

Այս տարի լրանուած է Մամուլյանի մահվան
20-ամյակը: Դաջորդ տարի կլրանա ծննդյան
120-ամյակը: Արդեն տաս տարուց ավելի է
աշխատում Են Ոութեն Մամուլյանի կյանքին
եւ ստեղծագործությանը նվիրված մի բանա-
սիրական-արվեստաբանական մենագրու-
թյան Վրա, որը, հուսով ենի, հաջորդ տարի կո-
ւեն ընթերցողի սեղանին:

ՍԿԻՖԸ

Գողթան գավառ եւ Գուգարաց աշխարհ՝ Հայաստանի այս շրջաններում են Ուլիբն Մամովանի առնատները, սակայն նա ծնվել է Թիֆլիսում, 1898-ին: Սանկուց դրստրվել են նրա արտակարգ ընդումակությունները. տղան լավ նկարում էր, գրում, հնուտ էր երաժշտության եւ լեզուների մեջ: Բանկիր հայրը ցանկացել է որ որդին ճարտարագետ կամ իրավաբան դառնա: Սակայն տղան ժառանգել է մոր՝ սիրո դերասանութիւն Վերժիմն Սամովանի սեր արքեսի եւ մասնավորապես թատրոնի հանդերձ Փարիզում եւ Թիֆլիսում միջնակարգ կրությունը սացած Ուլիբնը, իոր խոսերին անսալով, 1915-1917 թթ. ուսանել է Սովորության բաժնում: Սակայն մեծ սեր թատրոնի հանդերձ հաղթել է, եւ Ուլիբնը սկսել է հաճախել իր հոչակավոր հայրենակցի՝ Եվգենի Վախրանգովի երեկոյան թատերական դասընթացներին: Դոկտերմբերյան հեղաշրջումը սիրութել է նրան կիսաս թողնել համալսարանը եւ վերադառնալ Թիֆլիս: Այսեղ նա դեկանակարել է բնական ստուդիա, թատերախոսություններով աշխատակցել հայ եւ ոռա մանուկին, կատարել առաջին փոր բնադրությունները: Հասկանալով, որ Ուլիսաստանում մնալու անհետանկար է՝ իմենավուսահ, արկեսում մեծ ծգություն ունեցող Ուլիբնը ծեր է բերել Հայաստանի Հանրապետության անձնագիր եւ մեկնել Եվրոպա: 1921-ի հունվարի 1-ին նա հանգը վանել է Լոնդոնում, որտեղ ընակվում էր ուրիշ լանդացի զինծառայողի հետ ամուսնացած նրա հույրը: Դժվար, կիսափառ օրեր է անցկացրել երիտասարդ Ուլիբնը, կատարել ամեն տեսակ աշխատանքներ՝ լուանկարչությունից մինչեւ Մակարովի ուսական երգչախմբությունը: Մինչեւ որ նրան, վերջապես, բախտական մուտքացել է:

Մակարովը Անգլիայում կայանալի է շօացայթյան համար թեմադրիչ է փնտել, եւ Մամովանն առաջարկել է իր թեկնածությունը: Մակարովը թթացել է՝ ասելով, որ դերասանները չեն վստահի 24-ամյա թեմադրիչի «Մի ծիծառիր, - ասել է Ռուբենը, - չէ՞ որ ես Վախրանգովի մոտ եմ ստվորել: Այստես դայնանավորվեմ: Ես ենք մոտ անվճար կաշխատեմ, մինչեւ դու հարմար թեմադրիչ կգտնես»: Մակայն աշխատանի երրորդ օրն իսկ դերասանները դարձաղես սիրահարվել են Մամովանին, եւ աշխատանքը կայացել է: Որու շօան փորձասենյակի վերջին նոտարաններին երկու անծանոթներ են սկսել երեալ Դրանցից մեկն անգիտացի քատերագիր Օսթին Փեյզն եր: Նա հայտնել է, որ քատերախառն է գրել ոուաստանյան թեմայով, որը ներկայացվելու է Լոնդոնի «Սենթ Ջեյմս» քատերանուն, սակայն անգիտացիները հարկ եղան կերպով չեն թեմադրում, ուստի ինը խնդրել է Մակարովին ու նրա ընկերներին, որովս ոու

սաստանցիների, օժանդակել իրեն ղիեսը հարազատութեն ներկայացնելու գործում: Այս հանդիպման ընորհիվ Մամովանը հնարավորություն է ստացել բեմադրել Փեյջի՝ բոլեթիկյան կյանք դասկերող «Դոան թակոցը» դիեսը: Լոնդոնի բարձր հասարակության շինայի բժմի վրա տեսել են Պետրովադի դալաներում աղրած փափկասուն իշխանութիների տառաղանքը, իին ցնցուիների մեջ սիրիյան անտառներում փայտ կտրելը (նրան ներկայացնան ընթացիում ականա բռնել են իրենց զարդեղենը՝ վախենալով, թե բոլեթիկները կարող են դրանք էլ հափշտակել): Անգլիական դահլանողական թերթերը բողոքել են, թե ինչորս է գրանցնությունը բույս և զել նման մի դիես բեմ հանել: Սակայն Մամովանի անոնքը ճանաչուած է ստացել: Ծիներ այս բեմադրությունը՝ Մամովանը հավանաբար չէր հայտնվել Ամերիկայում:

...1923 թվականին Անգլիայից ողենավունյուն Յորման Յորման ամերիկացի գործարար եւ բարեգործ Զորջ Խաթենն իր բարեկամին՝ Պետրոսագի Մարինյան քարոզիչ Երբեմնի տեսնու Վաղինյիր Ողջնագին դաշտեւ Նյու Յորք նահանգի Ուոչեսթ հաղարում վեցերս բացած երաժշտական դպրոցի մասին Ողջնագը Երան առաջարկել է դպրոցին կից բացել օպերային ստուդիա: Խաթենը հավանություն է տվել այդ գաղափարին, միաժամանակ նկատելով, որ դժվար է գտնել քանի մաց գեղարվեստական դեկավար... «Խորհուրդ կտա՞լ որեւէ մեկի», - հարցրել է նա: Ողջնագը անմիջապես դատախանել է. «Ես

ԱՐԾՎԻ ԲԱԼՈՉԻՆՅԱՆ

ԿԻԱՆՅԻ ԱՐՄԵՆԻԱ

գիտեմ այդուհի մարդու՝ Ռուբեն Մամուլյանը: Այդ երիտասարդը մեծ աղազա ունի»:

Մամովյանն անմիջապես ընդունել է Խրմենի հրավերը եւ նույն 1923-ին ուժ դրել Ամերիկա: 1924-1925 թթ. Ողջաբերի երաժշտության եւ դրամայի «Խրմեն» ստուդիայում նարեմաղրել է դասական օղերաներ եւ օղերեսներ՝ Գունոյի «Ֆառատը», Բիզեի «Կարմենը», Դերյուախի «Պելես» եւ Սելյսանդան» եւ այլն: Սակայն նրա ամերիկյան հոչակը կաղաքում է 1927-ին Բրոդվեյի «Գիլդ» թատրոնում Դյուքսովուզ եւ Շորոքի Դյուլարդների «Փորգիչ» չորս գործողությամբ դիմեսի թեմայության հետ: Ամերիկայի հարավի սեւամուրների կյանքը դատկերող այս թատրուսադր նա թե մադրել է Ասանիսլավսկու մեթոդով, որը ներուժում էր ամերիկյան թատրոնի համար: Նա հրաժարվել է թեմ հանել դիմահարդար ված ստիւակամորթ դերասանների: «Գիլդում» բոլորը թերահավաքառեն են նայել «խենթ հայի» արկածախնդրությանը, որը դատրասվել է դրոֆեսիոնալ թատրոնի թեմ հանել թատրական արվեստին երբեւ չառնչ ված սեւամորթ նավահանգստային բանվուների: Ներկայացումն ունեցել է աննախադեռ հաջողություն՝ մեկ գիշերում Ամերիկայում նշանավոր դարձնելով երկու օր առաջ իր 30 ամյակը լրացրած Ուլքեն Մամովյանին: Թատրական թնաղաները չեն վարանել «Փորգին» համարել ամերիկյան թատրոնի հաղթանակը, մեծ իրադարձություն ամերիկյան թեմարվեսի դատմության համար, իսկ թեմադրիչին՝ «թատրական փայլում զորավար»: Սիրայի ամերիկացի նշանավոր դատմության մեջ առաջարկությունը առաջարկություն է առաջարկությունը:

Այսակու հանդիսատեսների խորապես հոգ
զել է կաղ Փորգի սիրո, կրթել եւ սարսափնել
ի ղատմությունը: Ներկայացումը բարձ եւ
զնահատել ֆրանսիացի մեծանուն կոմոդի-
սոր Մորիս Ռավելը, գերմանացի բատերակա-
ռորիս Ասիս Շենհարդը եւ ուրիշներ:

Գերցվինին, սակայն Մամուստանը ես մենք անգամ անմահացակ ամերիկյան մշակութիւն դասմության մեջ ռահվիրայի իր դերով:

Մամովանը 1920-1940-ական թթ. իրականացրել է մի շարժ այլ բեմադրություններ եառոնի գրեթե բոլորն էլ նոր խոսք են համարվելու Դրանց ամենաքննորու առանձնահատկությունը ոիթքով ոճավորված երգ-երաժշտության դարերի եւ երկխոսությունների համադրությունն է, ուստիեւ միանգամայն բնական 1930 թվականին Մամովանին տրված «ոիթք մի հանձար» բնորոշումը:

ԿԻՆՈՅԻՒ

1920-ականների վերջին Դոլյպուտի մագ
նատներն աշխարհով մեկ տաղանդներ էին փոռ
ձուած ուսալ: Եվ բնականաբար նուանց աչփո
չվրիտեց իր թատերական բժնադրություններու
Բրոդվեյը ցնցած Ուութեն Մամուզյանը: Նոր ե
ծնվել հնչում կինոն, եւ խոսող ֆիլմերն ըստ եռ
թյան դարձել էին խոսող թատերական բժնադ
րություններ՝ անշարժ խցիկով: Մամուզյանն է
դեմք հասկանալու համար, որ հնչում կինոյի
գյուտը դեմք է այլ կերպ գործածվի, ազատու
թյում տրվի կինոխցիկին եւ վերադարձնի նրա
այն շարժումնությունը, որը նա ուներ համը կինո
յու: Այս ամենին Մամուզյանը հասակ իր ա
ռաջին իսկ՝ «Ծափահարություններ» շարժան
կառաւ (1929), որ ստեղծեց Նյու Յորքում: Դոլյ
պուտուած նա հայտնվեց 1931-ին, որտեղ նոյն
թվականին կյանքի կոչեց իր, մեր համոզմամբ
առաջին գլուխգործոցը՝ «Ջաղափի փողոցնե
րը»: Սա մի դամություն է սիրահար զուգա
մասին, որ ականա մասնակից է լինուած ավա
գակային հարձակման: Այս ֆիլմուած առաջին
անգամ կինոդամության մեջ գործածվել

Նրանց հարաբերությունները հետզհետք այնուան են ջենացել, որ Ֆիլմի նկարահանումներից հետո ուղետորվել են Արդզոնա, որն առիթ է սկզել մանուկին հայտարարել Երկու նշանավոր կինոգործիչների հավանական ամուսնության մասին։ Իսկ Մամուլյանին սկսել են անվանել «միստ Գարբո»։ Մի լրագորդ նույնիսկ այնուան է առաջ գնացել, որ գտել է, թե իր Մամուլյանը Շուտով Վերադառնալու է Դայաստան, բայց մեծ աղերախտություն է գործում Դուիվլութիւն հանդեմ՝ իր հետ ասնելով նաեւ իր հարսնացու Գրտսա Գարբոյին, որն իրը ասել է, թե իր հայրենի Ըստիհայի կարտեն իմեն առնելու է նմանաբես բարձրադիր եւ անտառաշաւ Դայաստանից...

Չարմանալի դատահականությամբ գումա-
վոր հեռատեսիլի եւ կինոյի հիմներով կանգ-
նած են երկու հայողիներ: Դովիհաննես Աղյա-
մյանին վիճակվեց դառնալ գումավոր հեռա-
տաշտության հիմնադիրը: Ու «Հեն Մամովյա-
նին վիճակվեց դառնալ գումավոր կինոյի
հիմնադիրը: «Չա տամաքանական էր, որ երբ
Դովիկուտով գեղարվեստական մի հեղափո-
խություն տեղի ունենար՝ Ուկեն Մամովյանը
ոլիսի այն դեկավարեր», գտել է «Սյու Յորի հե-
րալդ թրիբյունը»: 1935-ին նկարահանված
Մամովյանի «Բեի Շարփը» ըստ Վիլյամ Շե-
քսպերի «Սնակիառության տոնավաճառ» վեռի,
եղավ առաջին ամբողջովովին գումավոր ֆիլմն
աշխարհում: Այս շարժանկարով վար գունե-
րը ոչ թե սոսկ գեղեցիկ էֆեկտ էին, այլ ունեն-
միանգամայն հուզական, դրամատիկ նշանա-
կություն: Մամովյանը գուները հուզական
նշանակությամբ հաջողաբես գործածել ե-
նաւ: «Արևոն և առևատ» (1941) նկանում:

Իր հաջորդ եւ հատկապես Վերջին ֆիլմերը («Ուսախ ավազակը», «Բարձր, ընդարձակ եւ գեղեցիկ», «Ոսկե տղան», «Զորոյի նշանը», «Ամառային արձակուրդ») Սամույանն արդեն դակաս նորարար էր թվում, թեև դարի օգտագործումը նրա ամենավերջին՝ «Մետաքս գուլոյ» (1957) ֆիլմում, նոր կինոեպահ որոնման մի փորձ էր:

Գեղարվեստական հնարանների վարդես գործածությունը, լրոնցով առաջ են Մամուլ յանի ֆիլմերը, արդեն 1950-ականներին հեռացվ, ասղարեզ իօավ իրադասությունը, կինոարարությունը դադարեց արվեստի լեզվին տուժալ: Ուսիի այսօր Մամուլյանին կինոարվեստի դասմության մեջ հիշում են առավելադես որպես տեխնիկական նորարարություններով աչի ընկած արվեստագետ, որի գոյութերը ժամանակին հեղաշրջում էին համարվում, մինչդեռ այսօր ստացել են սույն դասմական արժեք: Կինոյուածության խորհրդադասական նշանակությունն իր հետագա դրսերումներուածությունը դիմում այլ, նոր որակ ստանար ի դեմս հեղինակային կինոյի խուռանքը դեմքերի, որոնք, սակայն, սնվուած են այլ ակունքներից եւ ունեին բոլորովին այս արտահայտչամիջոցներ:

ԺԱՅԱԿԱՆ ՍԱհել. Խայագետ, Փարիզի հիմնադրելու ու գրականության ազգային ակադեմիայի ամեամ:
«Հայաստանի Ազգային բազմաթիվ աշխատությունների հեղինակ է, բազմաթիվ և Մովսես Խորենացու «Հայոց դաստությունը»,
Գրիգոր Նարեկացու «Մասյան ողբերգությունը»:

2007 թվականի փետրվարի 19-ը բացառիկ օր է, Լուվրում բացվելու եր՝ «Մերազան Հայաստան» ցուցահանդեսը:

Ֆրանսիայի եւ Հայաստանի նախագահները ժամանել են Լուվր՝ բացելու Հայաստանի տարվա ամենափառակոր ցուցահանդեսը: Ներկա էին նաև Ֆրանսիայի համայնքի կոնֆեդերացիան եւ աշխարհական ներկայացուցիչներ:

Լուվրի բանգարանի մորթն Ալեքս Լուարերը ներկայացրեց հայ կոնֆեդերացիան արքան:

- Ես ճշգիտ չեմ կարող ասել, բայց այս ցուցահանդեսը բաց է Լուվր բանգարան այցելողների համար, նրան հավելյալ գոմար չեմ ունեցել է վճարել. նրան ովքեր հունական բանական գուցահանդեսի իրեց: Դժվար է ասել, թե որքան մարդ է մեծ բանգարան; միայն գիտեմ, որ ինչուն բացարձակ առաջին օրը, առավելության բանգարանը նույնական է, այսինքն երեք չի եղել, որ Հայաստանը այսինքն առաջարկում դրս բերի իր երկից: Այսուհետեւ նա կատարել է բանգարանը առաջնային պատճենությունը:

- Մենակ չի կարող իրականացնել այսուհի միջոցառում: Լուվրի բանգարանը ես մեծ միջոցներ է տրամադրել, բայց Հայաստանի բանական գուցահանդեսը դրական ազդեցություններ կունենա: Մենի գիտեմ, որ հայեց մեծ դեմք են են կատարել բանգարանը: Հիմա եվրոպացիներն ավելի լավ կորունդ անկախ Հայաստանի դեմք ու նույնականությունը, միտք եւ իրական կորունդնությունը կունենա: Հայոց այսօնվա հրամիշնակը լուծ վկայություն է այդ տեսակետից: Հնադարյան ավանդական հայ արվեստի ավելի հսկակ վկայություններ են: Բարերախտարար, Փարիզում այս օրերին բազմաթիվ բանգարաններ են, լուսարնուա, թե համարան ցուցադրում են, լուսարնուա, թե համարան ցուցադրում են թանակակից հայ արվեստը: Հիանումնու են խոսում Ավագովսկուն Շիրվակ ցուցահանդեսի մասին, ներկայացված են

ARMENIA SACRA- ՄՐԲԱՎԱՆ ՀԱՅԱՏԱՆ

գանձերի մասին: Թե կեսօրին եւ թե երեկոյան լեհ-լեցուն սրահուա հնարավու չեմ մոտենալ Ժամանակի Սահելին, որը բացարձարություններ եւ այլուներին:

Ահա թե ինչու իմ հանդիդուար գիտնական է եւ ունեցավ մի խանի օր անց, Սուրբ մոտակայիւա գտնվու իր բնակարանու:

- Պարուն Սահել, ամբողջ սրտով ընորհավորում եմ Լուվրի այս հոյակար ցուցահանդեսի բացման առիթիկ: Բազմաթիվ այցելուներ զարմացած միջանց էին հարցնում, թե ինչուն են Փարիզ եղանակությունը այս հոյակարանը:

- Եթե բան չէ, անուու, եղանակությունը նաև խաչարան է օգնել, նրան վաղուու է սրբածու այդ գործը, Փարիզ բերվեց օդանակությունը: Ես այս մեծ վախ ունեմի, որ եթե խաչարան իրենց բնական ըջաղացած չլունան, կարող են չիտեսել: Փառ Աստծո, դրան բանգարանուա կարծես բնության գրկուա են. եղանակությունը են միջնադարյան բերդի հիմն աշարակի կողմը. Բռուա է արա խանի դրս զայս, այդիսին է տուակությունը: Բայց այս մեծ են ընտված խաչարանը. երբ ի մի եւ բորուա, անմիջապես նկատուա են, թե ինչու տեսակներ կան, նրան նաև չեմ մեկը մյուսին եւ սեղծված են արքեր աշարաւություններ:

- Ինձ վրա ցնող տուակությունը բողոք Լուվրի նաև մի բանգարանուա հայկական խաչարան էւ տեսնելու: իսկ ինչուն ընդունեցին ֆրանսիացիները, ընդհանրադեմ եւ վերողացիները:

Ներկայացված են: Նախ ծեռագրերը. նամին հանդիպելու են ֆրանսիային, սակայն այս անգամ ներկայացված են նաև բացարձար գիտեմ թերեւ ֆրանսիայուու:

Ներկայացված է էջմիածնի մագաղաքյա Ավետարանը՝ ամբողջությամբ: Անցյալու Սատենադարանուա ներկայացնուա էին Ավետարանի փողուկյա կազմը առանձին, մյուս կողմուա բուն Ավետարանը 10-րդ դարի մանակաշրջայամբ, այս ամենին ավելացված է 7-րդ դարի մեր ամենահին մագաղաքյա ծեռագիտը: Այժմ Լուվրում ցուցադրում է ամբողջական Ավետարանը՝ ողջ ժեղությամբ: Սա անհանդեմ է այն իմաստու, որ Լունդի թանգարանը ուղարկված է միայն փողուկյա կազմը, բայց ոչ Ավետարանը:

Ծուտով ֆրանսիայի ու Հայաստանի գիտականները կողդ-կողդի են դնելու, համեմատելու համար միջանց հետ երկու երկրների փողուկյա Ավետարանները, որոն բոլորուին տարբեր ուժեր ունեն եւ գիտականուն մեծ հետարքությունը ներկայացնուա:

- Պարուն Սահել, եւկու տարի առաջ, երբ մեմ հանդիդուին նորից Փարիզում, Դուռ նախագծում էի, թե ինչունիս կցանկանայի տեսնել Լուվրի այսօրվա ցուցահանդեսը՝ ծեռագրերի եւ մյուս հազվագյուտ հնությունների հետ մեկտեղ, բարերով, լեռներով, խաչարերով լեցում մի սրահ: Կարծում են իրականացել է Ձեր երազանքը:

Պատարագի սաղավարտ
Մայր Արտօնի թանգարան

Նաև Փարաջանովի աշխատամները, ուսամական իրադարձությունն է Հայոց մայրաքաղաքանությունը:

Ծուտով Սոնմարտը կներկայան հայաստանամանը՝ ֆրանսիայուա ցուցահանդեսուու: Դուռ լավատեսակ եւ, որ դարակազին, այս դիմի խուռ դնելու, ինչունիս էին Անատու Ֆրանսը, ժան ժունաս, ժորժ կեմանսուն եւ ուժեներ, ֆրանսիական կառավարության խուռ դնելու մեծ ջամ են թափել, որ ֆրանսիական կառավարությունը բուժերին օգնելու փոխարան օգնի հայեցին:

Ծուտով համար այս դուռ չեն եղել, սակայն նրան կատարել են հայկական հարց լուծուար, ֆրանսիացիներն առաջիններից են եղել հասկանալու հայեցին:

Զուտեց գուշակ սառաւ սառաւութեք
Փարիզ, 21 մարտի 2007 թ.

Խարաբա վանքի
Խարաբար
(1599)
Հայաստանի
պատմության
թանգարան,
վարդագույն տուփ

Քառական նույնական է նաև աշխարհական տարածուածու նաև աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դարձան է գոյություն ունեցել: Սիրուակ գոյացարանը նաև աշխարհական է աշխարհական տարածուածու:

Մեկ այցով հնարավու չեմ ծանոթանանաւ: Մեկ այլ դա

Uիրելի Սերգեյ,
Կնօրես իմ համարձակության եւ անհա-
ղաքավարության, որ առանց ինզ մտերմորեն
ճանչցած ըլլալուա, ինզի հետ եղակի կիսու-
իմ, փոխանակ pluralis majestatis-ի դա-
շանջներուն ենթարկվելու: Սոլիեր իր հա-
ռուկ իրոնիայով, զիս սաստելով, վսահա-
ար ոիշի զսեր Il vaux mieux mourir selon
les règles, que de vivre contre les règles.
Կարծե մեռնիլ օրենքներու համաձայն,
ան թե աղրիլ անոնց դեմ...

Նկատելով որ ոչ Հայաստանեայց եկեղեցվուսի Հայրադեսին, ոչ ալ Հայաստանի Հանրապետության Նախագահին կուղյօն իմ այս խոսքը, այլ՝ ինձ նման դարձ մահկանացուի մը, որ եօդի դես հասարակաց բարեկամություն ունի, մեր մՏի ընկերոց եւ միաժամանակ փիլիսոփայության ուսուց-

չի՝ Իմնանուել Կանչի հետ, կը հուսամ, որ
ներդաշից լինես Սովորի մատսիմը հար-
գած չըլլալու համար...

Նախ իմ հատուկ ընորհավորություններս Խ հետական աշխատանիշի՝ Կանտի հայերենի թագմանությանդ: Ծնորհակալ եմ նաև ինձ ուղարկած այդ թագմանության երկու հատուներում: «Ուութիկոնի» Տնօրեն Արամ Մեհրաբյան երկու օր առաջ մեծ ուսախությամբ այդ հատուները ինձ հանձնեց մեր Վիեննայի հանդիլուային՝ Խ նամակին հետ: Իմ ուսախությունը կրկնադատակվեց: Կրկնադատակվեց, որովհետեւ, Եր երկու ամիսներ առաջ Ամերիկա ճամփորդությանս խանի մը օրով հյուսաքարտ Մոնթրեալին կանցնեի կարգ մը հանդիլուաներու համար, իմ արվեստագետ ընկերու՝ Արք Չամնալցան, զիս անակնկայի թերակ Կանտի առաջին «Զրիթիի» Խ այդ հայերեն թագմանությունը ինձ առաջին անգամը ըլլալով ֆիզիադես ցուց տալով: Ես այդ դահում Արքոյեն անմիջադես խնդրեցի, որ հառաջիկա ժաբարներուն իմ Ամերիկա ճամփորդության ընթացին Կանոք ինձ հայերենով ընկերանա: Եվ աղդես ալ եղավ: Ես այդ երեկոյան իսկ, զիս հյուսընկալող ֆրանսացի ընկերոջ տան մեջ խանի մը ժամ առանձնացա, կյանիս մեջ առաջին անգամ ըլլալով Կանոք հայերեն կարդալու համար: Եվ այս մեկը միշտ այն խաղաին մեջ, որուն գլխավոր ֆրանսական համալսարանը, Université de Montreal, զիս մի խանի տասնյակ տարիներ առաջ հրավիրած էր դասախությանց շարք մը տալու Կանտի եւ գերմանական իդեալիզմի վրա: Ես իմ համալսարանական առաջին այր ուսարտությամբ:

ակադեմիական կարիերա, ինը տարիներ Դայնելը եղած է եւ Վիեննայի համալսարանում մեջ դրվագության ուսում ակարտելք վեց: Կրնաս Երևակայել, սիրելի Սերգեյ, որին մեծ էր իմ հուզումը այդ գիշեր Սոներեալ, հայերենով Կանչին հանդիպելու առաջին անգամ, եւ այս մեկը տասնամյակներ իրով զբաղելք վեց, նախ՝ ֆրանսերենով, աղա՛ անգլերենով եւ ավելի ուշ՝ օրիգինալ գերմաներենով, եւ իր փիլիսոփայությամբ թելադրված բազմաթիվ գիտաշխատություններ հրատապության մեջ:

Կը ներես, Ներգեյ, փոխանակ օրյեկտիվ գրախոսականը ընթլու Խու թարգմանական, մշակորական աշխատանքին, էկցիսեն-

ցիալ ինտենսագրական ոճով կը խոսին
կանչի մասին, որուն մտածութին դուն ա-
ռաջին անգամ հայերենը մասնակից դար-
ձուցիր, հայ նոր սերունդին հրավիրելով փի-
լիստիքայական մտի բարձրագույն մակար-
դակներեն մեկը յուրացնելու մտահոգու-
թյամբ, բեղմնավորելու համար մեր փոր
ժողովուրդին ինտելեկտուալ աշխարհը:

Բայց հենց այս կետեն կը մեկնի իմ այս
բաց նամակին իմաստը:

Պարզ է, որ ես կը մայիսի, իմ ֆիլոլոգիական անկարողությամբ հանդերձ, գրախոսական ընթերցության համար պատճեն կանոնավոր է կատարել ու կանոնավոր լուծում տարբերակային պատճենի վերաբերյալ:

ԿԱՐՊԻՍ ԲՈՐՋԱՅ

ԲԱՑ ՆԱԽԱԿ ՍԵՐԳԵՅ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆԻ՝ **ԻՄՄԱՆՈՒԵԼ ԿԱՆՏԻ ՀԱՅԵՐԵԼ ԹԱՐԳԱՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻՎ**

թյամբդ, դեսէ է ընդունիմ որ այս մեկուն
գնահատանին ալ ի վիճակի չեմ ընթլու: Եկ
այս մեկը քերեա ուրիշ ղատաններով: Նախ՝ դեսէ է ընդունիմ իմ հայերենիս ան-
կարողությունը՝ ինկոմունեսենցը փիլսո-
փայության մեջ: Երկրորդ՝ հայերենին ան-
կարողությունը (իմ կարծիքով)՝ Կանտի
մտածուած հանաղատասխանութեն արտա-
հայտելու, որովհետեւ մեր լեզուն առա-
փաս մասնակցություն է քերած Եվրոպայի
Վերջին Երեք-չորս հարյուր տարիներու մտ-
ածումի դիմամիկ դրոցեսին (անըուշ՝ դար-
ձյալ իմ սուրբյեկտիվ կարծիքով): Երրորդ՝
Սովետական Դայաստանի փիլսոփայա-
կան (Ծարժսիս-լենինիս) վուզգատայով
ստեղծված սխեմաներու իմ անծանոթու-
թյամբ: Բայց այս ակնարկով բացարձա-
կադես չեմ ուզեր ըստել, թե ին թարգմանու-
թյունը այդ սխեմաներու զոհ է, ընդհակա-
ռակը, եւ ճիշտ հոս է ինչ աշխատանին մեծ
արժեքը:

Այսուհանդեռձ, ինձ համար հարցին կորդ ուրիշ տեղ է եւ փիլիսոփայությունը որդես ազատ, բայց նույնիան ներին օրինաչափությամբ ընթացող մտի հորիզոնն ներու ընդլայնման մտածում, արտադին այս արգելվութուն զոհ չի կրնար ըլլալ, մտածումը որդես այդուս արտահայտելու համար որեւէ լեզվով հետեւարար նաեւ՝ հայերենով։ Ես հիմա դեմք չունիմ լեզվի փիլիսոփայությամբ գքաղվելու, մանավանդ թարգմանության բարդ հարցերով, բայց հետեւալ մեկ կետը արժե տեսել որիան որ իրավունք հեռու ըլլան տարբեր լեզվուներու աշխարհները, թարգմանությունը հարստացում մըն է թէ թարգմանված լեզվին նտավորական մշակույթին եւ թէ օրիգինալի կյանքին։ Այս ուղղությամբ կարծե հիմքել Վալենտինյամինի դարձ եւ հանճարեղ տեսածը՝ իր բողերի բանաստեղծություններու գերմաներեն թարգմանության առթիվ։ Die Aufgabe des Übersetzers: Թարգմանիչին կոչումը:

Սիրելի Սերգեյ, Վերադառնանք ու Կան-
շի հայերենի թարգմանության ից գլխավո-
հարցին:

Ես ողբեք չունիմ ընդհանրապես շեշտելու
կանչի կարեւորությունը Վերջին երկու հա-
րյուր հիսուն տարիներու արևամյան փիլի-
ստփայական մատումին որդես հիմնա-
լար, այնիան, որտան Պղատոն Վերջին երկու
հազար հինգ հարյուր տարիներու ընթաց-
ին: Դայ լեզվի եւ հայ մատուրական առ-
խարիին կանչի մասնակցումը, դարձա-
պես մեզ համար հարստացուած է մատի: Իս-
կանի իարաւագումը եւ լինականը

Կարմիր Ընթացք

Փիլիսոփա: Ծնվել է 1941-ին, Քեսարում (Սիրիա): Փիլիսոփայություն է ուսումնասիրել Հայոցելքերգի եւ Վիեննայի համալսարաններում 1959-1966 թթ.: 1966 թ. դաշտանել է դոկտորական ատենախոսություն: Դասախոսություններ է կարդացել ԱԱՌում, Կանադայում, Ֆրանսիայում, Գերմանիայում: Եղել է Հանս-Գեորգ Գաղամերի եւ Թեոդոր Աղոստոյի աշակերտն ու բարեկամը: Մերս առջևություններ է ունեցել փիլիսոփաներ Միհել Ֆուկոյի եւ Ժան-Ֆրանսուա Լիոնարի հետ: Այժմ Սոնեալի համալսարանի եւ Վիեննայի Գեղեցիկ արվեստների համալսարանի դրոֆեսոր է: Ըստինակել է մի շարք աշխատություններ՝ «Մետակրիտիկա», 1980, «Ի՞նչ իրավունքով», 1981, տասնյակ հոդվածներ: Ծիմանական թեմաներ են՝ փիլիսոփայական հերմենուտիկա, ֆենոմենոլոգիա, գերմանական իդեալիզմ (Կանտ, Էգել): Պարզեւացրվել է Ավստրիայի կառավարության կողմից:

Հարգված փիլիսոփա դասախոսի այս բաց նամակը ուղղված է «Սարգիս Խաչենց» հրատարակյության եւ «Ռուբիկոն» հանդեսի խմբագիր, Երիտասարդ փիլիսոփա եւ թարգմանիչ Սերգեյ Ստեփանյանին. Կանչի «Զուտ քանականության բննադարություն» եւ «Պոլեգոմեններ. աղազա ամեն մետաֆիզիկայի» աշխատությունների հայերեն թարգմանությանը ծանոթանալու առիթով։ Ավելորդ է հիշեցնել, որ Ս. Ստեփանյանի այդ թարգմանությունները, ինչորս նաև Պլատոնի Երկերը լույս են տեսել «Սարգիս Խաչենց» հրատարակյության կողմից եւ կարեւորագույն ներդրում են համարվում հայ փիլիսոփայական մժի զարգացման համար. ինչը մեծապես զնահատում է նաև, ինչորս երեսում է ստորև հրատարակվող նամակից, հայտնի փիլիսոփա-գիտնականը։

շաս ծանր կօռող երեսով է բոլոր մարզերն Օեր:

Մեր կողմ ժողովուսդը, դժբախտաբան (այս մեկն ալ թերեւ իմ սուբյեկտիվ կարծիքն է), շատ համեստ նաևնակցություն եթերած իր մտի հարստացման կարեւոր դրցեսին: Սովոր խորենացի թերեւ իրավունք ուներ զսելու՝ «Դայտ ոչ սիրել զգիրս»:

Սիրելի Սերգեյ, Կանչի ու հայերեց
թարգմանությամբ դուն հայության հարա-
բերաբար մսի թերեւ կշռով (թող հայեց
չնեղվին) սկսար լցուրեն ծանրացնել ե-
այդտես հայության Ոսկեդարին, իր Թարգ
մանչաց գրականության ոգիին հետ նուր-
կաղ հաստատելով Եւ հայության աղազա-
սերունդին հրավեր ուղղելով արեալյան
փիլիսոփայության նտածումի բարձրա-
գույն որակը ընկալելու, իմացական ի-
փոքր ածուն խնամելու համար: Նոյնիսկ
եթե փոքր է այդ իմացական ածուն, բայց
լուրջ խնամուվ, այս մեկը ոչ միայն հայու-
թյան, այլև ամբողջ աշխարհին ի վիճակ
կդառնա սնունդ տայու:

ԵՎ Ճիշտ այս կեսն է իմ այս բաց նամակին մատին կորդիզը, որուն դարունակությունը լավագույն է իմ համար և ամբողջ համապատասխան է այս առաջնահարցին:

Ես կմտածեմ, որ շատ հազվագյուտ առ ժեներ կաղափութեան ընդհանրադիւն առ հասի մը, ինչու նաև ազգային հազվականության մը որպէս գիրեն բանական է:

ցելի՝ negotiable դարձնելու ամեն մարզ ներս, ամբողջ աշխարհին մեջ: Այդ հաս վագոնտ արժեթիվներեն առաջինը կկայան անհատի մը կամ կոլեկտիվի մը համար հարատերեն եւ կիրով հետաղնդպած մտ լուց խնամի մեջ: Կանչի առաջին «Թր թիֆ» եւ «Պրոլեգոմենների» թարգմանո թյամբ դուն հրավեր կընես նոր եւ աղաղ հայ սերունդներուն՝ լցությամբ եւ ինքնա դահանջ խստությամբ ստանձնելու իրեն մտի խնամքը մեր ժողովուրդին համես մտավորական ածուեն ներս: Թե Կանչ մտածումը այդ դատգամը կուտա ամբող մարդկության, կասկածե զուրկ է: Թե ի՞ն մասւսարով հայությունը այդ դատգամ կյուրացնե, այս կետն է հիմնականը եւ զ ուականը: Ես ոչ մեկ ծետվ կարին ունի փիլիսոփայության եւ մասնավորադե Կանչին փիլիսոփայության գովոր հյուա լու եւ գնահատականը ընելու: Փիլիսոփա յական մտի մը արժեթիվ կորուվի մեր մտ

ուժով այդ մտածողության մակարդակին մասնակցելու կարողությամբ։ Բայց այս մեկ կետը չի վերաբերի միայն փիլիսոփայության։ Կվերաբերի այնքան ստեղծագործ, զուտ գիտական կամ տեխնոլոգիական ստեղծագործության, մեծ արվեստի եւ գրականության ստեղծագործության, ուր մտածումի խստությունը դայման է եւ գաղտնին է արվեստի ու գրական գործի կյանքին ու հաջողության, ինչպես նաև հասարակական-խաղաֆական դեկավարության մը, որ առանց մտի ստեղծագործ ձկումության, ազգի մը կամ կոլեկտիվի մը կորուստին մեծ դժվարությամբ կրնա արգելվ դառնալ, ուժերու հարաբերությանց անողոք կոմունիստին խաղալիք դառնալով։

Սիրելի Սերգեյ, այս բաց նամակով դիտել տված կեսս Կանտի հայերենի թարգմանությանը առթիվ, հրավեր նըն է հայության՝ իր մտի որակով իր արժանադաշվությունն ու իրավունքը ղարտադրելի դարձնելու, փոխանակ ողորմելի դահանջահրությանց տիտու հանգերգները բազմադակելու (գենոցիդին մինչեւ հայ դատերու՝ անհրավածություններու դեմ միօրինակ, ձանձրացուցիչ, աղարդյուն բողոքներով): Կը բավե դահ մը նայիլ հայ խղանական «մտի եւ գործունեության» խեղճության: Թող մեկը չնեղվի, բայց դժվար է այս ճշմարտությունը ուսանալ: Այս կոնտեսի մեջ դուն լավ գիտես Կանտի Լուսավորության՝ Aufklärung-ի մոտտոն «Խաջությունն ունենալ ձերքազատվելու մեր հանցանով մեզ ինքնաղարտադրված մտի տիասութենեն» «Befreiung von unserer selbstverschuldeten Unmündigkeit»:

Սիրելի Սերգեյ, այս նամակը վերջացնելեն առաջ՝ խոս մը նաեւ Թարգմանչաց տոնին առթիվ Մեսրոպ Մաշտոցին ուղղված շարականին իմաստին: Նախ՝ գրաբար, գեղեցիկ բնագով կը հուամ հիշել այդ շարականը. «Որ զարդարեցիր Տեղինաբար զիմաստն Անեղին, ստեղծելով զգիրն կենդանի՝ հովուել զհօն Նոր Խորայէլի» - «Ուսն, որ հեղինակութն ծեւ սվիր Անեղին իմաստին (Անեղ՝ Զրիսու Աստված Եւանակությամբ), աղրող գիրը ստեղծելով՝ հովվելու համար Նոր Խորայէլի հոտը»: Ես չեմ գիտեր հայությունը իր դասմությամբ ինչ մակարդակով հարգեց իմաստը այս շարականին, բայց դուն ու Կանչի թարգմանությամբ, Վասահաբար, այդ շարականին դասգամին մասնակցեցար հայության Նոր Խորայէլին մժի մակարդակ տալուն՝ աղագա սերումդմերուն, որդեսզի կարելի ըլլա իմաստ տալ Անեղի զարահարին:

